

MATERIÁL Y

SLOVENSKÁ AUTONOMISTICKÁ MLÁDEŽ PROTI ČESKOSLOVENSKEJ JEDNOTE

RÓBERT A R P Á Š

ARPÁŠ, Róbert. The Slovak Autonomist Youth against Czechoslovak Unity. *Historický časopis*, 2019, 67, 1, pp. 157-171, Bratislava.

The Czechoslovak Republic was constructed as the nation state of the “Czechoslovak nation”. This was expressed on the ideological level by promotion of the theory of so-called Czechoslovakism. In spite of its vague formulation, it contributed to the Slovaks not being recognized as a nation in the Czechoslovak Republic. This was opposed by the autonomist camp, which had the political aims of gaining recognition of the Slovaks as a nation and obtaining political autonomy for Slovakia. The failure of the autonomists to achieve their aims led to the radicalization of their movement in the 1930s. Activation of the younger generation significantly contributed to this. The statements of its representatives on the idea of Czechoslovak unity were substantially sharper. In contrast to the older generation, the autonomist youth already unambiguously declared that they did not regard Slovak autonomy as the final aim of their movement. They did not hesitate to cast doubt on the shared Czechoslovak statehood. Their absolute rejection of Czechoslovak unity, also on the level of Czechoslovak statehood can be considered the most significant difference in the generation gap among the autonomists in relation to the ideological conception of Czechoslovakism.

Key words: Czechoslovakia. Autonomism. Czechoslovakism. Nation. Youth.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2019.67.1.7>

Po rozpade Rakúsko-Uhorska povstali z jeho trosiek nové štáty, oficiálne deklarované ako „národné“. Jedným z nich bolo aj Československo, ktoré však bolo tejto definícii výrazne vzdialené. Realite skôr zodpovedal postoj maďarskej verejnej mienky, ktorá Československú republiku označovala za zmenšené Rakúsko-Uhorsko.¹ Aj to bol jeden z dôvodov, prečo československý odboj pred

1 MICHELA, Miroslav. *Pod heslom integrity. Slovenská otázka v politike Maďarska 1918 – 1921*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 69-70. ISBN 9788081012617.

Podľa sčítania ľudu z roku 1921 bolo národnostné zloženie obyvateľstva ČSR nasledovné:

veľmocami prezentoval budúci československý štát ako národný štát „česko-slovenského národa“. Teória československej jednoty, resp. čechoslovakizmu, podľa ktorej tvorili Česi a Slováci spolu jednotný „československý“ národ sa tak stala základom existencie Československa.

Idea národnej jednoty bola zakomponovaná priamo v Ústave Československej republiky, prijatej Revolučným národným zhromaždením 29. februára 1920 ako zákon č. 121/1920 Sb. Preambula, prednesená počas schvaľovania Ústavy na pôde parlamentu Janom Herbenom, definovala Československo ako národný štát „československého národa“.² Chápanie termínu „československý národ“ sa však u jednotlivých politikov, ktorí teóriu čechoslovakizmu podporovali, rôznilo. Kým na českej strane prevažovalo vnímanie tohto ideového konštruktú v etnickej rovine, t. j. že „*Slováci jsou, nebo alespoň budou Čechy*“, u jeho slovenských obhajcov mala navrch skupina, ktorá „*chtěla udržet československý národ jako národ politický při zachování kulturně jazykové odlišnosti*“.³ Vo vzťahu k národnej emancipácii Slovákov tak medzivojnové Československo zohrávalo ambivalentnú úlohu. Hoci konštrukcia čechoslovakizmu existenciu Slovákov ako samobytného národa popierala, na druhú stranu republika poskytla možnosť takmer plného národného rozvoja aj slovenskej časti „štátneho“ národa.

Istá forma schizofrénie československého štátu v jeho vzťahu k slovenskej problematike sa odrážala v slovenskom politickom tábore, ktorý bol v postoji k ideológii čechoslovakizmu značne diferencovaný. Rozdelil sa na dve krídla, pričom ostrou deliacou čiarou bola príslušnosť, resp. neúčast' vo vládnej koalícii. Slovenskí agrárnici a sociálni demokrati spočiatku bezvýhradne podporovali vládnu líniu. Naopak, proti sa stavali prívrženci myšlienky slovenskej národnej osobitosti. Táto skupina sa vyprofilovala ako tzv. autonomistický prúd požadujúci uznanie Slovákov za druhý štátny národ po Čechoch, ako aj právo na vlastnú samosprávu v podobe autonómie Slovenska.

k československej národnosti sa hlásilo 8 760 937 obyvateľov, nasledovala nemecká národnosť s počtom 3 123 568, k Maďarom sa hlásilo 745 431 obyvateľov, ruskú národnosť uviedlo 461 849, židovskú 180 855, poľskú 75 853, rumunskú 13 974, juhoslovenskú 2 108 a inú 9 789 československých štátnych príslušníkov. ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy I. – Obyvateľstvo. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava: Veda, 2004, s. 494, ISBN 802240795. Na Slovensku žilo v tom čase 2 013 792 príslušníkov československého národa, z ktorých 1 942 059 sa hlásilo k Slovákom a 71 733 k Čechoch. TÓTH, Andrej – NOVOTNÝ, Lukáš – STEHLÍK, Michal. *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, TOGGA, s.r.o., 2012, s. 23. ISBN 9788073084134.

- 2 Preambula doslovne hovorila o jednote československého národa: „*My, národ československý, chtějíce upevnit dokonalou jednotu národa...*“ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. Praha: Lidové noviny, 1991, s. 927. ISBN 8071060402.
- 3 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945*. Bratislava: Academic Electronic Press; Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1997, s. 127. ISBN 8088880106.

Do čela autonomistov sa postavila ľudová strana vedená katolíckym kňazom Andrejom Hlinkom. Napriek ostrej kritike postoja vlády ku slovenskej otázke a často radikálnym vyjadreniam zostával Hlinka verným idey československej štátnosti. Snahy ľudovej strany, ktorým dala v rokoch 1922, 1930 a nakoniec aj 1938 i konkrétne vyjadrenie v podobe návrhov zákonov o slovenskej autonómii, však nepriniesli žiadané výsledky. Preto sa voči umiernennej väčšine staršej generácie začala vyhraňovať nastupujúca ľudácka generácia, ktorej lídrom sa stal Karol Sidor.

K mládeži pritom patrilo široké vekové, sociálne a vzdelanostné spektrum osôb. Záujem o aktivizáciu a mobilizáciu sa sústreďoval nielen na poslucháčov vysokých škôl, ale zameriaval sa už na stredoškolských študentov. Ukončenie štúdia pritom neznamenalo opustenie daného zoskupenia. Za mládež boli celkom prirodzene považovaní aj v začiatkoch svojej profesionálnej kariéry, pričom jej organizátori v začatej práci pokračovali aj ďalšom období ako formálni alebo neformálni lídri mládežníckeho hnutia na rôznych úrovniach.

Silným impulzom pre väčšie angažovanie sa autonomistickej mládeže bola hospodárska kríza na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov. Existenčné problémy viedli jej predstaviteľov k úvahám o nedostatočnom zohľadňovaní slovenských potrieb centrálnymi úradmi. Snahy staršej autonomistickej generácie o presadenie požiadaviek smerujúcich k väčšej emancipácii Slovenska hodnotili ako málo úspešné, a preto neefektívne. Volali po aktívnejšom prístupe a zvýšenom tlaku na vedenie štátu nielen na parlamentnej úrovni a prostredníctvom tlačových polemík. Uprednostňovali skôr nátlakové akcie na verejných priestoroch, kde videli väčšiu príležitosť aj pre vlastné uplatnenie sa.

Zvýšený záujem o národnú otázku sa na Slovensku prejavil už začiatkom tridsiatych rokov v spore o nové pravidlá slovenského pravopisu.⁴ Veľká časť slovenskej kultúrnej obce sa postavila proti novému jazykovému úzu, ktorý sa snažil o zblíženie slovenčiny s češtinou stieraním najväčších rozdielov. Výraznými postavami boja proti novým pravidlám sa stali katolícki intelektuáli – iba 25-ročný jazykovedec Henrich Bartek a 32-ročný filológ a kultúrny historik Anton Augustín Baník.

Obaja dôrazne odsudzovali „úsilie, ktoré pozbaviť hodlá súčasnú spisovnú slovenčinu hoc aj len daktorých jej osobito svojských jazykových črt, ktoré snaží sa domáce rečové prvky zatlačiť českými, a ktoré nechce pripustiť k spisovnému výrazu dosiaľ zanedbané typické vlastnosti živej slovenčiny“.⁵ Podľa Baníkoveho názoru boli nové pravidlá dôsledkom pretrvávajúcej ideológie čechoslovakizmu, ktorá síce uvoľnila kultúru „Slovákov od uhorského politického tlaku“, ale ne-

4 Pozri napr. ZMÁTLO, Peter. *Katolíci a evanjelici na Slovensku (1929 – 1932)*. Ružomberok: Verbum, 2011, s. 160-174 a 231-249. ISBN 9788080847210.

5 Zveľadenie jazyka slovenského. In *Slovák*, 22. 10. 1931, roč. 13, č. 239, s. 4.

rešpektovala „*individualitu spisovnej slovenčiny, čo prirodzený a logický dôsledok národnej osobnosti slovenskej*“.⁶

Dôraz, s ktorým sa Baník s Bartekom pustili do obhajoby svojbytnosti slovenského jazyka v spojení so vzrastajúcim nacionalizmom prispeli k tomu, že pôvodne jazykový spor sa postupne politizoval. Do diskusie sa zapojil aj tlačový orgán ľudovej strany *Slovák*, ktorý vyzýval k väčšej aktivite na obranu slovenčiny: „*Bolo by už raz na čase, aby sme pochopili, že pokladať sa za národ znamená predovšetkým pracovať a hájiť národnú suverenitu, ktorá u nás Slovákov rozprestiera sa najsamprv nad našou rečou!*“⁷

Výzva sa ujala. Katolíckych ľudákov podporila aj evanjelická Slovenská národná strana. Ich spoločný postup vyústil v máji 1932 do zvolenia nových členov Výkonného výboru Matice slovenskej, hlavnej národno-kultúrnej slovenskej inštitúcie. Voľby priniesli víťazstvo odporcov nových pravidiel, čo s nadšením privítali nielen ľudáci a národnári, ale aj ich mladá generácia. Práve líder mladých ľudákov Karol Sidor ocenil zmeny vo vedení, ktoré umožnili, že „*Matica slovenská bola opäť vrátená svojmu národu a aby sa neskĺzla na cestu, na ktorej sa už nachodí univerzita v Bratislave, Šafárikova spoločnosť alebo Slovenské národné divadlo.*“ Ďalej prizvukoval: „*Keď už Matica, tak Matica slovenská a nie československá! [...] nesmie byť fliálkou čechizujúcej univerzity Komenského v Bratislave, expozitúrou čechizujúceho ministerstva školstva⁸ alebo podnožou Českej akademie vied atď. Matica má slúžiť celému národu, ako takému.*“⁹

Jazykový spor teda prerástol do politickej roviny, pričom pútal pozornosť k slovenskej problematike nielen skúsených politických matadorov, ale aj mladšej i nastupujúcej slovenskej generácie. Odsúdenie neochoty českej strany rešpektovať slovenské požiadavky a pretláčanie českých predstáv odôvodňovaných ako upevňovanie štátnej jednoty už teda nezostávali obmedzené iba na ľudácky tábor. Názorne sa to prejavilo práve v súvislosti s tým, ako sa vyvíjali udalosti okolo nových slovenských pravidiel a tiež so samotným priebehom volieb nového Výkonného výboru Matice slovenskej. Napriek silnému náboženskému antagonizmu sa začala s katolíckymi ľudákmi zblížovať aj druhá slovenská autonomistická strana – evanjelická Slovenská národná strana.

Myšlienka revízie postavenia Slovenska v republike však presiahla autonomistický tábor a viedla k pokusu definovať postoj celej mladej slovenskej ge-

6 Zveľadenie jazyka slovenského. In *Slovák*, 25. 10. 1931, roč. 13, č. 242, s. 4.

7 Slovenská slabosť. In *Slovák*, 15. 10. 1931, roč. 13, č. 233, s. 4.

8 Narážal na skutočnosť, že ministerstvo školstva, ktoré v tom čase viedol slovenský sociálny demokrat Ivan Dérer, zásadný odporca ľudákov odmietajúci požiadavku slovenskej autonómie, zaviedol kritizované pravidlá do škôl ako povinné.

9 Keď už Matica, tak: slovenská a nie československá. In *Slovák*, 15. 5. 1932, roč. 14, č. 111, s. 1.

nerácie k slovenskej otázke. Iniciátorom sa nestal autonomistický tábor, čo iste prispelo k akceptovaniu ponuky širokým politickým spektrom. Návrhy autonomistov boli totiž koalíčnými stranami programovo ignorované, čo znemožňovalo formou priameho dialógu nájsť obojstranne prijateľné východisko z problému. Akýmsi prostredníkom medzi oboma politickými tábormi sa stala oficiálne nestranička redakcia časopisu *Politika*, ktorá v júni 1932 stála za zorganizovaním Zjazdu mladej slovenskej generácie prebiehajúcim v Trenčianskych Tepliciach. Akcia, na ktorej sa zúčastnila mládež celého slovenského spektra väčšinovo odmietla československou vládou forsírovanú centralistickú politiku. Autonomisti ju využili ako tribúnu na prezentovanie vlastných názorov a závery zjazdu interpretovali ako víťazstvo svojich myšlienok.¹⁰ Aj v dôsledku ich agilnosti sa zjazd uzniesol na potrebe rešpektovať slovenské záujmy: „*mladá slovenská generácia nie je spokojná s vedením dnešného verejného života a žiada aplikovanie metod, vyplývajúcich zo zásad demokracie, žiada [...] aby záujem Slovenska a republiky kladený bol nad záujem osôb a strán*“.¹¹ V podobnom duchu sa zjazd vyjadril aj k otázke slovenskej samosprávy, aj keď vzhľadom na široký rozsah názorov nepreferoval konkrétne riešenie: „*Centralizmus na Slovensku sa jednomyselne odsúdil. Celá mladá slovenská generácia je autonomistická, názory sa líšia len čo do stupňa. Jedni považujú za nutný federalizmus, druhí sa predbežne uspokojujú s úplným regionalizmom, zabezpečeným zákonom.*“¹²

Stanovisko zjazdu teda nebolo súhlasom s ľudáckym politickým programom, ako o tom svedčia aj zjazdové vystúpenia prívržencov HSLS, ktoré sa niesli v radikálnejšom duchu. Reprezentant mladej generácie ľudovej strany Anton Vašek ako jeden z hlavných referentov v sekcii venovanej postaveniu Slovenska v ČSR na historických príkladoch zo slovenských dejín od polovice 19. storočia poukazoval, že „*Slováci ako národ suverénny majú pevnú kolektívnu vôľu domáhať sa uskutočnenia autonómie Slovenska*“.¹³ Za vinníka jej nepresadenia označoval pražský centralizmus, preto sa dožadoval včlenenia autonómie Slovenska priamo do československej ústavy.¹³ Súčasne objasnil aj vlastnú predstavu štátoprávneho postavenia Slovenska v prebudovanom Československu, ktorá presahovala deklarovaný autonomistický princíp, ale zodpovedala ľudáckemu zmýšľaniu

10 Podrobnosti o priebehu pozri Róbert ARPÁŠ, Zjazd mladej slovenskej generácie. In HANULA, Matej – KŠIŇAN, Michal (eds.). *Slovensko a Európa medzi demokraciou a totalitou: kapitoly z dejín 20. storočia k jubileu Bohumily Ferenčuhovej*. Bratislava: Historický ústav SAV; Veda, 2017, s. 121-128. ISBN 9788022415644.

11 Dokončenie referátu o sjazde mladej slovenskej generácie. Celá mladá slovenská generácia je autonomistická; názory sa líšia len čo do stupňa. In *Slovák*, 29. 6. 1932, roč. 14, č. 147, s. 4.

12 *Slovák*, ref. 11, s. 3.

13 Postavenie Slovenska v ČSR po stránke hospodárskej a politickej. In *Politika*, 20. 6. 1932, roč. 2, č. 11, s. 136 a 139. .

o rovnoprávnej pozícii Slovákov voči Čechom: „*Autonomiou je zaradenie Slovenska do republiky ČSR na podklade federalistickom tak, aby prirodzený vývin slovenského národa bol zaistený.*“¹⁴ V podobnom duchu ladir svoju reč aj národne orientovaný Matúš Černák, ktorý sa pritom dotkol rovnako aktuálnej jazykovej otázky. V línii blízkej ľudáckym predstaviteľom odmietol konštrukciu jazyka československého, ktorý napriek ostrej kritike z rôznych strán zostával oficiálne štátnym jazykom.¹⁵

Ako bolo spomínané, práve jazyková otázka odštartovala zmeny v Matici slovenskej, na ktorých participovali ľudáci s národníkmi. Aj v rodiacom sa autonomistickom bloku sa však objavil analogický problém ako v česko-slovenskom vzťahu. Časť členskej základne slabšieho z partnerov, ktorým boli evanjelickí národnári, sa obávala dominancie katolíckych ľudákov. Ich obozretnosť a nedôveru sa snažil rozptýliť Karol Sidor, ktorý vítal spojenie slovenských strán „*bez rozdielu na náboženstvo v jeden imponujúci celok*“. Deklaroval snahu ľudákov o presadenie autonomistického programu formou spolupráce s národnou stranou a nie jej potláčaním: „*Hoci by mohli sami diktovať a prehlasovať i na matičných shromaždeniach každého a všetko, jednako sú za spoluprácu na národnom poli.*“¹⁶

Proces zblížovania naštartovaný na matičnej pôde slávil úspech v podobe oficiálneho potvrdenia spolupráce deklarovanej v tzv. Zvolenskom manifeste. Jeho program síce prezentovali predsedovia oboch strán – Andrej Hlinka a Martin Rázus, ale aktívne sa na jeho tvorbe podieľali aj predstavitelia mladšej generácie oboch konfesiónálnych táborov. Ľudák Vojtech Višňovský i národník Florián Staš, obaja v tom čase 36-roční, sa nielen zúčastnili na manifestácii a sprievodných akciách vo Zvolene,¹⁷ ale ako tajomníci mali možnosť participovať aj na ich réžii. Taktiež oni aktívne prispeli k opätovnému deklarovaniu požiadavky na uznanie samobytnosti slovenského národa, ktorého existencia bola vtedajším československým zákonodarstvom popieraná: „*Chceme byť národom nie len oslobodeným, ale i slobodným. Boli sme od vekov slovenským národom, chceme ním ostať i v budúcnosti. Vyhlasujeme, že národ ‚československý‘ neuznávame; ‚československého‘ národa niet. Náhl'ad, akoby Slováci boli Česi a Česi Slováci, nie je správny.*“¹⁸

Zvolenský manifest obsahoval aj ďalšie vytrvalo predkladané požiadavky autonomistov ako bolo začlenenie Pittsburskej dohody do ústavy, výhradné používanie slovenčiny na školách a úradoch na Slovensku, zriadenie školskej rady

14 Sjazd mladej slovenskej generácie jednohlasne: Proti centralizmu a za autonomiu Slovenska. In *Slovák*, 28. 6. 1932, roč. 14, č. 146, s. 2.

15 *Slovák*, ref. 14, s. 2.

16 *Slovák*, ref. 9, s. 1.

17 Bližšie pozri ZMÁTLO, ref. 4, s. 263-282.

18 *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, s. 150-152. ISBN 8088878489.

pre Slovensko a oddelení pre slovenské záležitosti pri centrálnych úradoch alebo obsadzovanie úradov na Slovensku len Slovákmi. Okrem politických postulátov venovali pozornosť takisto hospodárskym reformám, ktoré mali zlepšiť postavenie roľníkov a živnostníkov a tiež zabezpečiť Slovensku primeraný podiel na štátnych dotáciách. Súčasťou manifestu sa stal aj apel na rešpektovanie na Slovensku silného náboženského cítenia: „*Sme za kresťanský ráz štátu, jeho vnútornej a zahraničnej politiky. Žiadame rešpektovať naše kresťanské tradície. Ohraďujeme sa proti tomu, aby nám boli natískané rozličné náuky a teorie, s ktorými národ slovenský nemá absolútne nič spoločného. Cirkve nech sú považované za prvotriedne kultúrne ustanovizne.*“¹⁹ Ako svedčí záver manifestu, ani jednej z autonomistických strán neboli po vôli aktivity vlády v náboženskej oblasti, ktoré boli vnímané ako snahy o oslabenie autority cirkvi. Taktiež to bol popri požiadavke na autonómiu jeden z dôležitých styčných bodov konzervatívne orientovanej časti slovenskej politickej scény.

Záujem o autonómiu obe strany ešte zdôraznili na spoločnom zjazde, ktorý sa koncom roku 1932 konal v Trenčíne. Požiadavky akcentujúce národnú identitu tu boli prezentované ultimatívnu formou: „*Osobitosť slovenského národa, ktorej sa ani za cenu republiky nezriekame, vyžaduje si uznania suverénnych práv a týmto zodpovednej formy politického života. Za takúto jedinú formu pokladajú Slováci autonómiu Slovenska, ktorá je bezprostredným výsledkom slovenskej politickej tradície, smlúv, uzavretých počas oslobodzovacej akcie medzi Čechmi a Slovákmi – prakticky je to bezpodmienečná požiadavka existenčných potrieb všetkých vrstvi národa, všetkého obyvateľstva Slovenska, ba i celej ČSR.*“²⁰

Radikalizmus, ktorým sa autonomistické hnutie prezentovalo koncom roka 1932 v Trenčíne sa naplno prejavil v lete nasledujúceho roku v Nitre. K stretu medzi oficiálnou koncepciou československého štátu a snahami autonomistov o uznanie slovenskej národnej osobitosti došlo na podujatí, ktoré malo prezentovať kultúrnu starobylosť Slovenska. Pôvodne nábožensky zamerané oslavy 1100. výročia založenia prvého kresťanského chrámu na československom území sa rozrástli na široko koncipované nábožensko-politické podujatie pod patronátom ústrednej vlády.²¹ Záujem kabinetu na prezentácii Pribinových slávností

19 *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II.*, ref. 18, s. 150-152.

20 ROGUEOVÁ, Jaroslava. *Slovenská národná strana 1918 – 1938*. Bratislava: Kalligram, 2013, s. 126. ISBN 9788081016622.

21 Bližšie k priebehu Pribinových slávností pozri ARPÁŠ, Róbert. Pribinove slávnosti ako pripomienka cirkevno-národnej veľkomoravskej tradície. In *Historický časopis*, 2017, roč. 65, č. 4, s. 655-674. ISSN 0018-2575. Pozri tiež ZMÁTLO, Peter. Pribinove slávnosti v Nitre v auguste 1933: skúška československého režimu a štátnosti. In *Historica Olomucensia*, 2013, roč. 44, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 133-158. ISSN 1803-9561; BARTLOVÁ, Alena. Využitie tradícií a jubilejných osláv v propagačnej politike HSES v prvej polovici 30. rokov 20. storočia. In *Človek a spoločnosť*, 2004, č. 3. ISSN

ako „všerádne“ zameranom podujatí sa prejavil v snahe prepojiť ich s cyrilo-metodskou tradíciou a zdôrazniť tak československú vzájomnosť. V tomto duchu aj prebiehala väčšina aktivít spojená s oslavami.

Propagačne využiť odkaz Pribinovho dedičstva sa vlastným spôsobom pokúsili i autonomisti. Vo svojej interpretácii sa zamerali na zdôraznenie požiadavky slovenskej samosprávy, ktorú sa snažili podprieť práve poukazovaním na jej korene siahajúce hlboko do historických čias. Svoju snahu o prezentáciu vlastných politických predstáv zamerali na jeden konkrétny deň – 13. august 1933. V ten deň totiž bola naplánovaná verejná manifestácia na starom nitrianskom letisku. Verejné priestranstvo malo ľudákovi umožniť zhromaždenie čo najväčšieho množstva angažovaných stúpencov vlastnej idey a demonštrovať tak podporu svojho politického programu. Pre realizáciu ľudáckeho plánu bola opäť dôležitá aktivita Vojtecha Višňovského, ktorý organizátorom nahlásil účasť až 40 000 prívržencov strany. Táto taktika ľudákovi zabezpečila v manifestačnom sprievode strategickú pozíciu na čele nekrojaných skupín.²²

Podľa programu sa jednotlivé skupiny sprievodu po príchode na plochu letiska mali zoradiť na vopred určené miesta. Tento scenár však ľudáci nehodli rešpektovať, pretože sa im nepodarilo dosiahnuť zaradenie svojho predsedu do zoznamu oficiálnych rečníkov. Vláda sa totiž oprávnene obávala, že by líder HSLS mohol využiť prítomnosť zahraničných hostí a s oporou masy vlastných prívržencov prezentovať autonomistické požiadavky ako „*národné žiadosti*“.²³ Hlinka však vládu varoval, že on do Nitry príde a bude hovoriť aj bez toho, aby si pýtal dovolenie.²⁴

Keďže hlavný predstaviteľ ľudovej strany nedostal možnosť vystúpiť na tribúne, jeho prívrženci pristúpili k realizácii plánu, ktorý pripravilo stranícke

1335-3608, dostupné na <http://www.saske.sk/cas/archiv/3-2004/08Bartlova.html> [cit. 2018-09-09]; MAGDOLENOVÁ, Anna. Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933. In MARSINA Richard (ed.). *Nitra v slovenských dejinách*. Vrútky: Matica slovenská, 2002, s. 356-368. ISBN 8070906251, ZUBÁČKA, Ida. *Nitra za prvej Československej republiky*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa Fakulta humanitných vied, 1997, s. 51-56. ISBN 8080501130.

22 Národní archiv České republiky (ďalej NA ČR) Praha, fond (ďalej f.) Prezidium ministerstva vnitra (ďalej PMV) – Archiv ministerstva vnitra (ďalej AMV) 225, kartón (ďalej k.) 1151, signatúra (ďalej sig.) 225-1151-2.

23 Ľudákovi sa skutočne podarilo získať prevahu v publiku, ktorého počet okresný náčelník v Nitre Rudolf Haláchy odhadoval na maximálne 25 000 ľudí, pričom v ďalšom hlásení konštatoval, že ľudákovi mohli byť z uvedeného množstva okolo 15 000, čiže väčšina. NA ČR Praha, f. PMV – AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. O počte účastníkov manifestácie mal denník HSLS *Slovák* výrazne optimistickéjšie predstavy, keď písal o 80-tisícovom zástupe prívržencov Hlinku. Slovenské víťazstvo v Nitre. In *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 4.

24 Netaktnosť alebo aj zlomyseľnosť prípravného výboru národných osláv Pribinových v Nitre? In *Slovák*, 13. 8. 1933, roč. 15, č. 181, s. 5; tiež Nitra je naša! In *Slovák*, 13. 8. 1933, roč. 15, č. 181, s. 1.

vedenie. Dôležitá úloha pritom pripadla mládeži organizovanej v telocvičnej organizácii Orol. Režirovaní podpredsedom strany Jozefom Tisom vyniesli Hlinku až na tribúnu.²⁵ A skôr než sa k slovu dostali plánovaní rečníci prečítal Hlinka tzv. *Nitriansku rezolúciu*,²⁶ v ktorej sa odvolával na starobylosť slovenského národa a požadoval preň právo na samosprávu. Nárok na „*spravovanie vecí samobytného národa slovenského na oslobodenom Slovensku*“ obhajoval Pittsburskou dohodou, pričom prízvukoval, že „*národných práv svojich, v Pittsburskej dohode zabezpečených, nikdy sa nezriekneme a že za lepšie blaho národa slovenského bojovať budeme*“.²⁷ Spoluprácu ľudovej strany so stranou národnou dokumentovalo aj vystúpenie predsedu SNS Martina Rázusa.²⁸ Aktívne využívanie mladej generácie vedením ľudovej strany v prospech svojich politických cieľov naznačil aj Hlinkov apel k akademickej mládeži, aby sa zúčastnila na orolskom zlete.²⁹

Ešte výraznejšie než počas nitrianskych udalostí sa prejavila autonomistická mládež na podujatí, ktoré malo priniesť dôležité rozhodnutie HSLS o jej vzťahu k vláde. Práve jej aktivita prispela k tomu, že zásadné stranické podujatie – Piešťanský zjazd – nevyznel ako podpora československej štátnosti, ako si to želali československá vláda, prezident, ale aj umiernené krídlo ľudovej strany.

Študujúca mládež väčšinou podporovala radikálne stranické krídlo vedené Karolom Sidorom, Ferdinandom Ďurčanským a Alexandrom Machom, ktoré sa od roku 1933 sústreďovalo okolo časopisu *Nástup*. Radikáli boli vo vzťahu k vláde nekompromisní. Na rozdiel od aktivistického krídla, odmietali akékoľvek ústretové kroky voči vláde a dôsledne požadovali úplnú realizáciu politického programu HSLS. Prostredníctvom Sidora mali priamy prístup k predsedovi strany, čo im umožňovalo vplývať tak na politickú orientáciu strany, ako aj na prijímanie stranických rozhodnutí napriek tomu, že vo vedení strany mali minimálne zastúpenie. Aj keď ešte nemali dostatok síl a ani skúseností s veľkou

25 NA ČR Praha, f. PMV – AMV 225, k. 1151, sig. 225 – 1151 – 2.

26 „*My, národ slovenský, hrdý na svoju 1100-ročnú národnú i kresťanskú minulosť, Božou Prozreteľnosťou dnes znova oslobodení a do republiky Československej včlenení, osvedčujeme sa, že v republike tejto chceme žiť a štát tento považovať za svoj, tu chceme nájsť svoje národné blaho. Avšak, keď republiku československú považujeme pre nás za jedine možný štátny útvar, vyhlasujeme, že v štáte tomto chceme vidieť svoju budúcnosť nielen ako národ svojprávny a nielen ako národ rovnoprávny s národom českým, ale aj ako národ samobytný, samostatný, ktorý sám chce spravovať svoje veci a sám riadiť osud svoj!*“ Nitrianska rezolúcia. In *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 1.

27 *Slovák*, ref. 26, s. 1.

28 Podrobný opis udalostí z pohľadu československých štátnych orgánov obsahujú viaceré úradné správy sústredené v zložke NA ČR Praha, f. PMV – AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Pohľad HSLS na udalosti priniesli články v *Slováku* z 15. augusta. *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 1-6.

29 NA ČR Praha, f. PMV – AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

politikou, aby mohli získať vedenie strany plne do svojich rúk, podarilo sa im výrazne ovplyvniť nielen réžiu Piešťanského zjazdu, ale prostredníctvom vlastnej rezolúcie zásadným spôsobom ovplyvniť i celoštátne pomery. V cenzurovanej časti dokumentu sa radikáli, a jeho schválením na zjazde aj celá ľudová strana, osvedčili, že „*bojujeme za uplatnenie suverenity slovenského národa v zmysle Clevelandskej a Pittsburskej dohody a deklarácie slovenského národa v budapeštianskom parlamente v roku 1918. Toto večné úsilie o plné uplatnenie samourčovacieho práva slovenského národa, prejavené pred celým svetom na Pribinových oslavách v Nitre, dáva slovenskému národu právo na autonómiu slovenskej krajiny v Česko-Slovenskej republike na podklade federatívnom*“.³⁰

Schválením rezolúcie, ktorú radikáli priniesli do Piešťan, znemožnili, aby sa HSĽS opäť stala súčasťou vládnej koalície. Strana tak zostala opozičnou, čo jej radikalizmus iba zvyšovalo a prejavilo sa to aj vo vyjadreniach predstaviteľov umierneného tábora. Do neho patril aj ďalší zástupca mladšej generácie, generálny tajomník strany Martin Sokol, ktorý mal v tom čase 35 rokov. Na zjazde predniesol referát zameraný na hospodársku problematiku, v ktorom obvinil vedenie štátu z dvojakého metra pri postoji k dualizmu: „*Kým na jednej strane usiluje sa centralizmus o národnú jednotu Čechov a Slovákov a každý zásah namierený proti tejto ideológii považuje za dualizmus pre štát nebezpečný, zatiaľ na druhej strane ten istý centralizmus prevádza sústavne dualizmus na poli hospodárskom na škodu Slovenska a slovenského národa*.“ Preto obviňoval československú vládu, že „*miesto toho, aby sa bola snažila Slovensko povzniesť hospodársky a sociálne v záujme samého štátu, urobila zo Slovenska hospodársky cintorín*“. Jedinú správnu cestu k náprave, ktorá by v budúcnosti vylúčila podobné prechmaty, tak videl v tom, že „*o vnútorných veciach Slovenska budú rozhodovať výlučne Slováci*“. V tom mal podľa jeho interpretácie spočívať hlavný účel ľudákmi požadovanej autonómie.³¹

Hoci mladá generácia autonomistov teda netvorila jednotnú názorovú platformu a štiepila sa podľa existujúcich straníckych krídel na radikálov a umiernených, predsa len jej väčšia časť inklinovala k radikálom. Už samotný vek ich predurčoval k podpore snáh o čo najpriamočiarejšie riešenie nahromadených problémov. Aj keď vedenie strany im poskytlo určitý priestor na realizáciu, ako bola napr. podpora vydávania už spomínaného časopisu *Nástup*, pri formovaní straníckej línie s nimi vážnejšie nepočítalo. Ak chceli získať možnosť pre presadenie vlastných návrhov, museli si ju tvrdo vybojovať. Zapojením sa do zákulis-

30 FABRICIUS, Miroslav – SUŠKO, Ladislav (eds.). *Jozef Tiso – Prejavy a články I. (1913 – 1938)*. Bratislava: AEPRESS, 2002, dokument (ďalej dok.) 239, poznámka pod čiarou, s. 504. ISBN 8088880459.

31 Centralizmus urobil zo Slovenska hospodársky cintorín. In *Slovák*, 22. 9. 1936, roč. 18, č. 217, s. 2-3. Zvýraznenie textu podľa originálu.

ných straníckych hier sa im občas podarilo dosiahnuť úspech, ako sa to prejavilo v Piešťanoch. Väčšinou však boli objektom manipulácií vedenia ľudovej strany, ktoré využívalo ich ľahké vzbĺknutie a zanietenie pre národnú ideu.

Na dôležitosť podchytenia aktivity mladých pre úspech vlastných politických snažení upozorňoval najmä podpredseda HSLS Jozef Tiso. Vyzýval členov predsedníctva strany na udržiavanie stálych kontaktov hlavne s tzv. akademickou mládežou. Preto ich nabádal, aby sa zúčastňovali na politických seminároch organizovaných stranou pre klub akademikov, kde by si mohli urobiť lepší obraz o aktivite mladých. Keďže bol presvedčený o jednoznačne proautonomistickej orientácii mládeže, usiloval sa propagovať tento názor aj medzi straníckymi špičkami. Neváhal vyhlásiť, že „85 % slovenskej mládeže je autonomistickej a Hlinkovej. Nemusíme mať obavu o našu mládež, ktorá si je dnes už vedomá, že jej budúcnosť bude zabezpečená len autonomiou Slovenska“.³²

Pre správnu indoktrináciu mládeže bola dôležitá výchova v školách, voči ktorej však mali autonomisti zásadné výhrady. Na základe konkrétnych faktov kritizovali, že „na Slovensku v školách a ústavoch je zrejماً snaha udusiť v mládeži národného ducha slovenského v zaujme pomýlenej ideologie československej“.³³ Narážali predovšetkým na pomery na bratislavskej univerzite, ktoré boli ľudákmi dlhodobo kritizované a univerzitu považovali za jedno z centier „čechizácie“. Dôkazom malo byť preferovanie českého jazyka tak vo vyučovacom procese, ako aj vo vnútornom úradovaní,³⁴ ktoré nachádzalo záštitu u samotného vtedajšieho rektora, českého historika profesora Václava Chaloupeckého. Ten sa vo svojich vedeckých prácach pokúšal dokázať existenciu československej národnej jednoty, čo ho viedlo k jednoznačne formulovanému záveru, že „se na Slovensku nikdy jinak necítilo a nemyslelo než česky“.³⁵

Chaloupeckého názory autonomisti jednoznačne odmietali. Napriek tomu, že slovenčina bola fakticky prijímaná úradmi ako svojbytný jazyk, autonomisti sa permanentne usilovali aj o zmenu jazykového zákona, ktorý by ju uznal

32 Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. Krajinský úrad (ďalej KÚ), k. 251, inventárne číslo (ďalej i. č.) 612, číslo jednacie (ďalej č. j.) 29424.

33 SNA Bratislava, f. KÚ, k. 251, i. č. 612, č. j. 41321.

34 Bližšie pozri BARTL, Július. Demonštrácie slovenského autonomistického študentstva v jeseni 1937 pod heslom „Na Slovensku po slovensky“. In SEDLÁK, Vincent (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 325-341. ISBN 8070905042.

35 KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 718. ISBN 8071062529. O pôsobení V. Chaloupeckého na Slovensku v širších súvislostiach podrobnejšie predovšetkým DUCHÁČEK, Milan. *Václav Chaloupecký : Hledání československých dějin*. Praha: Karolinum, 2014, s. 103-252. ISBN 9788024624822.

i po právnej stránke. Preto, keď koncom septembra 1937 poslanec Martin Sokol v mene HSĽS predložil v parlamente návrh na zmenu jazykového zákona,³⁶ snažili sa vedúci predstavitelia strany podchytiť akademickú mládež, aby verejne prezentovala podporu uznania slovenčiny.

Pre agitačné účely na podporu jazykovej požiadavky bolo v ľudáckej tlačiarňi Sv. Andrej v Bratislave „vytlačенých asi 60 000 malých nálepkov s obsahom »Na Slovensku po slovensky!« Tieto nálepky lepilo ľudácke študentstvo na rozličných miestach bratislavských ulíc a hlavne na fakultách Univerzity Komenského“.³⁷ Aj vďaka nabádaniu vedúceho študentského katolíckeho domova Svoradeum Eugena Filkorna podnikol Klub Hlinkových akademikov, združujúcich mladých prívržencov ľudovej strany niekoľko verejných demonštrácií. K aktivitám patrilo aj obštrukčné správanie na prednáškach, ktoré pedagógovia podporujúci štátnu ideu československej jednoty prednášali po česky. Napriek snahám autonomistov sa akcii, ktorá trvala od 19. októbra až do vianočných prázdnin, nepodarilo získať väčší ohlas. Podľa úradných hlásení sa jej zúčastňovalo do 200 osôb.³⁸ Taktiež pokusy o rozšírenie protestov aj na vidiek boli neúspešné, keďže úrady po príchode domov aktivistov spacifikovali.³⁹ Po prázdninách sa im už nepodarilo protesty obnoviť.⁴⁰

Najradikálnejší postoj k myšlienke československej jednoty, už nie v rovine jazykovej alebo národnej, ale politickej v zmysle spoločného československého štátu, zaujala mladšia generácia ľudovej strany podporujúca radikálne krídlo na rokovaní, ktoré malo podľa programových cieľov HSĽS priniesť definitívne vyriešenie slovenského problému v ČSR – presadenie autonómneho štatútu Slovenska. Ľudáci nekompromisne využili oslabenie Československa, ku ktorému došlo v dôsledku Mníchovskej dohody. Na 5. – 6. októbra 1938 zvolali do Žiliny zasadnutie predsedníctva a Výkonného výboru, ktoré malo rozhodnúť nielen o budúcnosti Slovenska, ale i celého Československa. Panovali totiž oprávnené obavy, že by sa ľudáci nemuseli uspokojiť iba s deklarovaním autonómie, ale

36 Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1937. IV. volební období. 5. zasedání. 1071. Návrh poslance dr. Martina Sokola na doplnění a zmenu ústavného zákona zo dňa 29. februára 1920, čís. 122 Sb. z. a n., ktorým sa podľa §129 ústavnej listiny určujú zásady jazykového práva v republike Československej. Dostupné na internete <http://www.nrsr.sk/nrdk/Download.aspx?MasterID=74387> [cit. 2018-02-18].

37 SNA Bratislava, f. KÚ, k. 251, i. č. 612, č. j. 59582.

38 SNA Bratislava, f. KÚ, k. 251, i. č. 612, č. 62238 prez.

39 SNA Bratislava, f. KÚ, k. 251, i. č. 612, č. j. 66775.

40 Viac k problematike pozri ARPÁŠ, Róbert. Hej, mladí Slováci! : študentské manifestácie na Slovensku v roku 1937. In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULOVÁ, Jaroslava (eds.). *Storočie propagandy : Slovensko v osídľach ideológií*. Bratislava: AEP, Historický ústav SAV, 2005, s. 87-94. ISBN 8088880645.

mohli by sa vysloviť za úplnú separáciu. Preto sa vedenie republiky snažilo akceptovať všetky ľudacké požiadavky, pokiaľ by to zabezpečilo ďalšiu existenciu československého štátu.⁴¹

Budúcnosť ČSR tak bola plne závislá od rozhodnutia predsedníctva ľudovej strany, ktoré v Katolíckom dome rokovalo v búrlivej atmosfére. Napriek opakovaným vyjadreniam o autonómii ako hlavnom celi politického snaženia HSĽS sa s ňou nestotožňovali všetci. Práve radikálni tridsiatnici Alexander Mach a Ferdinand Ďurčanský v tom čase už presadzovali ideu vlastnej štátnosti, ktorá mala byť logickým zavŕšením sebaurčovacieho práva slovenského národa. Napĺňali tak varovanie slovenského lídra sociálnej demokracie Ivana Dérerera, že „*ideológia zvláštneho slovenského národa a negovanie československej jednoty vedú k záhube národnej myšlienky slovenskej*“⁴² a povedie k dezintegrácii Československa.⁴³ Aj keď radikáli nepresadili okamžité vyhlásenie štátnej nezávislosti Slovenska a predsedníctvo strany sa rozhodlo pre autonómiu na základe návrhu prezentovaného v júni 1938,⁴⁴ ich iniciatíva viedla k prijatiu doplňujúceho návrhu, ktorým sa vedenie strany zaväzovalo dosiahnuť v horizonte jedného až troch rokov „*suverénny slovenský štát*“.⁴⁵ Napriek tomu, že sa teda ľudáci nerozhodli pre okamžitú separáciu, ktorej sa v Prahe obávali, akceptovaním tohto záväzku si k nej otvárali cestu. Prijatý záväzok bol aj v súlade s názorom aktuálneho lídra strany Jozefa Tisa, ktorý neodmietal rozpad Československa, ak by to vyžadoval záujem Slovenska, ako to dokazovali aj jeho aktivity z 29. septembra na

41 Archiv Ústavu T. G. Masaryka (ďalej AÚTGM) Praha, f. 38, č. 492/2, Dr. Ján Paulíny-Tóth: Ako došlo k 14. marcu II. Spomienky boli publikované PAULÍNY-TÓTH, Ján. Ako došlo k 14. marcu 1939 II.. In BYSTRICKÝ, Valerián – LETZ, Róbert – PODOLEC, Ondrej (eds.). *Vznik Slovenského štátu. 14. marec 1939. Spomienky aktérov historických udalostí. 2. diel.* Bratislava: AEPRESS s. r. o., Centrum excelentnosti výskumu kľúčových otázok moderných slovenských dejín pri Historickom ústave SAV; Pedagogická fakulta UK; Ústav pamäti národa, 2008, s. 72. ISBN 9788088880820.

42 DÉRER, Ivan. *Československá otázka.* Praha 1935, s. 91.

43 Analyzovať „*pozadie Dérerovej percepcie československej otázky*“ sa pokúsil Martin Vašš, pričom uvažoval o dvoch možnostiach – viere a pragmatizme. Pre obe roviny našiel viacero argumentov. Ani na základe podrobného rozboru si však netrúfol dať jednoznačnú odpoveď. Podľa jeho názoru Dérerova „*percepcia slovenskej otázky v medzivojnovom období oscilovala medzi vierou v československú národnú jednotu a politickým pragmatizmom*“. VAŠŠ, Martin. Dérerova percepcia slovenskej otázky v medzivojnovom období. In PEKNÍK, Miroslav et al. *Dr. Ivan Dérer politik, právnik a publicista.* Bratislava: Ústav politických vied SAV; Veda, 2010, s. 331-351. ISBN 9788022411684.

44 Text návrhu pozri: Za revíziu ústavnej listiny. Návrh Andreja Hlinku, Karola Sidora, dr. Martina Sokola, dr. Jozefa Tisu a spol. na vydanie ústavného zákona o autonómii Slovenska. In *Slovák*, 5. 6. 1938, roč. 20, č. 129, s. 2.

45 HOENSCH, Jörg Konrad. *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik. Hlinkas Slowakische Volkspartei zwischen Autonomie und Separation 1938/1939.* Köln; Graz: Böhlau, 1965, s. 108.

poľskom vyslanectve v Prahe. Tiso tu oficiálne po prvýkrát navrhoval separáciu Slovenska v deklarácii, ktorú spolu so Sidorom predložil poľskému vyslancovi v Prahe Kazimierzovi Papéemu. V dokumente operovali s možnosťou vytvorenia „*nezávislého slovenského štátu s garanciou Poľska*“.⁴⁶

Ako dokumentujú konkrétne príklady vystúpení autonomistickej mládeže, vo vzťahu k čechoslovakistickej ideológii zaujímala jednoznačne odmietavý postoj. Aktívne ovplyvňovaná vedením ľudovej strany prevzala jej argumentačné východiská, ktoré sa opierali o Pittsburskú dohodu. Pri svojich aktivitách dôsledne trvala na uplatnení vlastných národných práv, ku ktorým patrilo zákonné uznanie svojbytnosti slovenského jazyka. Taktiež sa dožadovala samosprávy, oficiálne prezentovanej ako autonómia, v skutočnosti však ďaleko prekračujúcej politologickú definíciu tohto princípu štátoprávneho usporiadania. Požiadavka slovenskej národnej individuality a práva na vlastnú samosprávu však bola nezlučiteľná minimálne s českým⁴⁷ výkladom československej jednoty. Tú zatiaľ mladá autonomistická generácia rešpektovala v podobe štátnej jednoty. Existencia spoločnej Československej republiky do polovice tridsiatych rokov predstavovala hranicu ich opozičného postoja. Avšak aj pod vplyvom zahraničnopolitických udalostí a agresivity autoritatívnych režimov postoj autonomistickej mládeže taktiež v tejto otázke prešiel zásadnou zmenou. Na rozdiel od staršej generácie na čele s predsedom strany Andrejom Hlinkom, ktorý napriek občasným kontroverzným vyjadreniam príslušnosť Slovenska k Československu rešpektoval, mladá generácia už spoločný československý štát prestala vnímať ako niečo nespochybniteľné, čo je jediné schopné garantovať budúcnosť Slovákov. Jan Rychlík síce upozorňuje, že s touto myšlienkou prišiel už v roku 1930 podpredseda strany Jozef Tiso vo výklade ideológie ľudovej strany. Podľa Rychlíkovej interpretácie Tiso zastával názor, že „*Československo je i štátom Slovákov, pretože Slováci se podíleli na jeho vytvoření. Setrvávají-li Slováci v Československu, nečiní tak proto, že tvoří (nebo v budoucnu vytvoří) s Čechy jeden československý národ, nýbrž proto, že takovéto řešení považují momentálně za nejvýhodnější. Z toho také plyne, že pokud by se v budoucnosti našlo řešení, které je pro Slováky výhodnější, mají nezadatelné právo Československo opustit.*“⁴⁸ Aj keď budúci vývoj Tisovej politickej kariéry viedol týmto smerom,

46 LANDAU, Zbigniew – TOMASZEWSKI, Jerzy. *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1985, dok. 437, s. 486. Por. BYSTRICKÝ, Valerián. Slovenská otázka v medzivojnovom Československu. In ŠVORC, Peter – HARBULOVÁ, Ľubica – SCHWARZ, Karl (eds.). *Národnostná otázka v strednej Európe v rokoch 1848 – 1938*. Prešov: Universum, 2005, s. 245-246, poznámka pod čiarou č. 53. ISBN 808904624.

47 Týkalo sa to aj časti slovenských politikov koalických strán. Pozri napr. DÉRER, ref. 42.

48 Najnovšie napr. RYCHLÍK, Jan. Idea čechoslovakizmu versus dotváření svébytného slovenského politického národa v prvni Československé republice. In *Studia historica nitriensia*,

v samotnej prednáške uvedený názor takto jednoznačne neformuloval. Síce v nej poukazoval na rôzne formy slovenskej samosprávy v minulosti, na základe čoho odvodzoval právo na samosprávu aj v Československu, ale dôrazne prízvukoval, že má ísť o autonómiu. A napriek tomu, že ju vnímal pomerne široko, úporne odmietal výčitky, že by ľudáci požadovali federáciu.⁴⁹

Práve v postoji k spoločnému štátnemu zväzku sa najvýraznejšie odráža diferenciacia v zmýšľaní mladej generácie autonomistov v porovnaní s jej predchodcami. Na rozdiel od staršej generácie autonomistická mládež už jednoznačne deklarovala, že poskytnutie požadovanej autonómie Slovensku nepovažuje za konečný cieľ svojich snažení. Inšpirovaná zahraničnými autoritatívnymi režimami neváhala spochybniť aj spoločnú československú štátnosť. Kým ešte v roku 1934 zhmotnila svoje myšlienky zo Zjazdu mladej slovenskej generácie do interného návrhu na prestavbu Československa podľa federalistickej koncepcie,⁵⁰ už o dva roky neskôr v Piešťanoch túto ideu presadili ako oficiálne stanovisko strany, s čím sa však jej predstavitelia taktiež uspokojili iba nakrátko. Ich absolútne odmietnutie československej jednoty, a to aj v rovine československej štátnosti je tak možné považovať za najvýraznejší rozdiel v generačnom spore autonomistov v postoji voči ideologickej koncepcii čechoslovakizmu.

* Štúdia bola vypracovaná v rámci projektu VEGA č. 1/0093/18 *Od demokracie k autoritárstvu. Zmeny slovenskej spoločnosti počas autonómie (1938 – 1939) na príklade Ponitria*. Text je čiastkovým výstupom projektu č. APVV-17-0199 s názvom: *Kultúrny produkt regionálneho múzea v kontexte objektívnej spoločenskej potreby: Život v totalite v rokoch 1939 – 1945*, ktorý finančne podporila Agentúra pre vedu a výskum.

PhDr. Róbert Arpáš, Ph.D.
Katedra histórie FF UKF v Nitre
Hodžova 1, 949 01 Nitra
e-mail: rarpas@ukf.sk

2017, roč. 21, č. 2, s. 438. ISSN 1338-7219.

49 FABRICIUS – SUŠKO, ref. 30, dok. 153, s. 300-308.

50 Text návrhu pozri RYCHLÍK, ref. 3, s. 313-318.